

Orosz Ildikó

AZ UKRAJNAI NEMZETI ÉS NEMZETISÉGI OKTATÁS ELMÉLETE ÉS GYAKORLATA A FÜGGETLENSÉG ELSŐ KÉT ÉVTIZEDÉBEN (1991–2011)

Ukrajna oktatáspolitikáját meghatározó irányelvek egyrészt deklarálják az európai térséghez való kapcsolódást, az esélyegyenlőség megteremtését és az oktatás demokratizálódását. Másrészt viszont az ukrán nemzetállam építése jegyében ugyanilyen hangsúlyt kap az ukrán oktatás egyetemessé tétele, az ukrán kultúra erősítése. A kisebbségi kérdésekben a jogalkotás szintjén nem került sor radikális lépésekre, de a kisebbségi jogok egyre szűkülnek. A kárpátaljai magyar oktatás megmaradásának alapfeltétele, hogy sikerüljön élni a kisebbségek számára garantált lehetőségekkel az anyanyelvhasználat, anyanyelvű oktatás terén.

Előzmények

Ukrajna 1991-ben vált függetlenné. A korábbi évszázadokban jelenlegi területe részben az orosz birodalom része volt, de jelentős területei tartoztak Lengyelországhoz, illetve Osztrák-Magyar Monarchiához. Az ország helyzetét és történetét jól jellemzi a Felipe Fernández Armesto által szerkesztett *Európa népei* című könyv Ukrajnáról írt tanulmánya: „A modern Ukrajnának a szó általánosan elfogadott értelmében állami történelme szinte nincs; úgy tekintendő tehát ez a történelem, mint amely a népnek különféle periódusokban és különféle államokban szerzett történelmi és politikai tapasztalatait foglalja össze.”^[1] A 20. század elején, az 1917-es oroszországi fordulat évében az októberi szocialista forradalom után nyílt először lehetőség az ukránok számára, hogy önálló államiságot szervezzenek. 1917. november 22-én kikiáltották az Ukrán Nemzeti Köztársaság függetlenségét, pontosabban önállóságát az Orosz Birodalomban. Ez a függetlenség azonban nagyon törékeny volt a polgárháború miatt. A lengyel–szovjet–orosz háború befejezésekként az 1921-ben aláírt Rigai Békeszerződés Galícia és Volhínia ukrán régióit Lengyelországnak adja, az ország többi részéből megalakul az Ukrán Szovjet Szocialista Köztársaság. Az ország területe a 20. században többször

változott. A 20-as évek első felében immár az Ukrán SZSZK Taganrog és Szahti térségeit átengedi Oroszországnak. 1940-ben az Ukrán SZSZK-tól elcsatolják a jelenlegi Transznisztriai Köztársaság területét a náci–szovjet paktum eredményeként, amikor is Romániát arra kényszerítették, hogy területet engedjen át a Szovjetuniónak, és kialakul a Moldovai SZSZK. Az ország területe a későbbiekben inkább gyarapodott. Az 1940-es években Románia észak-bukovinai részét, a mai Ukrajna Csernovci megyéjét kapja meg, valamint Dél-Besszarábia bizonyos területét, ami Ogyessza megyéhez kerül. 1945-ben megkapta a Magyarországról leszakított területeket, amely Ukrajna Kárpátontúli megyéje lett. Az új geopolitikai formáció a Magyarország Ung, Ugocsa, Bereg és Máramaros megyéikből kiszakított területekből létrehozott Kárpátalja, ami Trianon után 1938-ig Csehszlovákiához tartozott, majd az első bécsi döntés értelmében részben, 1939-ben teljesen visszakerült Magyarországhoz. Hruscsov 1954-ben, Ukrajna és Oroszország egyesítésének 300. évfordulóján Ukrajnának adományozta a Krím-félszigetet. Az ukrán nemzeti öntudat alakulását és fejlődését az 1800-as évek elejére tehetjük, aminek a motorjai főleg a költők és történészek voltak. Az ukrán nemzeti összetartozás egyik eleme az ukrán nyelv létéért folytatott, évszázados harc. Volt időszak, amikor az ukrán nyelvet az orosz nyelv egyik dialektusának tartották, így önálló fejlesztését és használatát az élet különböző hivatalos területein nem tartották szükségesnek, mivel magukat az ukránokat is az orosz nemzet részének tekintették (kisoroszok). A cári rezsím ennek érdekében minden eszközt bevetett, 1878 és 1906 között megtiltotta az ukrán nyelv használatát a tartományokban. A függetlenség hiánya miatt évszázadokon keresztül háttérbe szorult az ukrán nyelv és kultúra, s ez óhatatlanul az ukrán nyelv fejlődésének megrekedésével járt, különösen az oktatás és a tudomány területén. Az ukrán nyelv pozícióit az Ukrán Szovjet Szocialista Köztársaság megalakulása utáni első évtized nyelvpolitikája erősítette meg. Terminológiai bizottságokat hoztak létre, amelyek javaslatot tettek a tudomány és közigazgatás kifejezésére, kidolgozták a nyelv nyelvtani és helyesírási szabályrendszerét. A 30-as években a sztálini politika, ahogy a többi köztársaságban, itt is igyekezett megsemmisíteni az önálló nemzeti identitást erősítő és szolgáló intézményrendszert, a nemzeti kultúra és nyelv fejlődését.^[2]

A szovjet hatalom a deklaráció szintjén biztosította a köztársaságok, így az ukrán köztársaság függetlenségét, de lényegében ugyanaz a homogenizáló oroszosítási nemzetpolitika érvényesült velük szemben is, mint az összes tagköztársasággal és az azokban élő nemzetiségekkel szemben. A szovjet nemzetiségi politika a törvények és a jog szintjén garantálta a kisebbségek szabad anyanyelvhasználatát az élet minden terén, de ehhez nem, vagy csak csekély részben biztosította a feltételeket. Az országban hivatalosan egyik nyelvet sem nyilvánították államnyelvvé, de az orosz nyelvnek privilegizált státuszt adtak, mint a különböző nemzetek közötti érintkezés nyelvének, amit „önként” választottak a birodalomban élők. A gyakorlatban az orosz nyelv az államnyelv funkcióját töltötte be, minden hivatalban és minden szinten ennek volt megfelelő státusza. Miután a hivatali nyelv az orosz volt, főleg ezen a nyelven vezették a dokumentumokat, ez volt az államban használatos nyelv a közéletben, a közigazgatásban, a bíróságon, stb. A személyi igazolványokban és a keresztlevelekben feltüntették az állampolgárok nemzetiségét, de azok névhasználatát csak cirill betűvel és orosz nyelven írták be, az orosz nyelv szabályai szerint: vezetéknev, utónév, az illető atyai nevével kiegészítve. Azon nemzeteknél, amelyek nem a cirill írásmódot használták, ez jelentős névtorzításhoz vezetett. A 30-as években egyes köztársaságokban még a nemzet írásmódját is megváltoztatták, kötelezték a cirill ábécé használatát (tatárok, moldávok, románok, stb). Az anyanyelv használatát a nemzetiségek számára bizonyos korlátok között a kulturális szféra területén biztosították. Ez azt jelentette, hogy engedélyezték az anyanyelvű oktatást, színházak működését a köztársaságokban. Anyanyelvű sajtóorgánumokat tartottak fenn, a rádióban, a televízióban bizonyos határok között

sugároztak műsorokat a nemzetiségek nyelvén az országon belüli súlyuk, érdekérvényesítési képességeik szerint. A médiában az anyanyelv használatának politikai célzata volt, mert úgy az újságok, mint a rádió és a televízió az egyedüli kommunista párt érdekeit szolgálta, és a párt propaganda eszköze volt. A könyvkiadás terén főleg propaganda-anyagok, továbbá a párt irányvonalát képviselő irodalmi művek, az oktatásban használatos tankönyvek, tételsorok, munkafüzetek, módszertani anyagok jelentek meg a nemzetiségek nyelvén. A közsférában jogilag engedélyezett volt az anyanyelv használata, de annak érdekében, hogy minden dolgozó értse az elhangzottakat, ahogy akkoriban fogalmaztak: a „spontán kialakult, az ország népei által a nemzetek közötti érintkezés önként választott nyelvét”, az orosz nyelvet alkalmazták. Az egyetemeken az oktatás nyelve elvben a köztársaság nyelve is lehetett, de a szakirodalom főleg orosz nyelven volt hozzáférhető, így a legtöbb helyen oroszul oktattak. Az anyanyelvű egyetemi oktatáshoz a balti köztársaságokban ragaszkodtak leginkább, ahol ennek volt hagyománya. Az anyanyelv használati színtere így lényegében a családi életre korlátozódott és részben a közoktatásban érvényesülhetett. Az anyanyelvű oktatást ott valósították meg, ahol a szülők írásban kérték, és a kérelmek alapján az adott kor normái szerint osztályt lehetett indítani. Egy intézményen belül akár több párhuzamos, más-más tannyelven tanuló diákcsoport is tanulhatott, az úgynevezett „internacionalista barátság” szimbólumaként létrehozott, több tannyelvűnek nevezett oktatási intézményekben. Kárpátalján például ukrán–orosz–magyar, ukrán–román, ukrán–magyar, orosz–magyar, orosz–román tannyelvű oktatási intézmények is működtek. Ezekben az oktatási intézményekben a nemzetiségek anyanyelvhasználatát a tanórákra korlátozódott. Az iskolai rendezvényeket, tanári értekezleteket, szülői értekezleteket orosz nyelven, „a nemzetek közötti érintkezés nyelvén” vezették, és főleg ezen a nyelven készültek az iskolai szemléltető eszközök, órarend, dokumentáció, tablók. Az iskolákban elvben mindegyik kultúrának megfelelő teret kellett volna biztosítani, de ehhez a legtöbb esetben hiányzott az akarat és pozitív hozzáállás, így az intézmények rejtett tanterve az orosz kultúra homogenizáló terve volt. Egyébként pozitív hozzáállás esetén is nehéz lenne megvalósítani, hogy egy intézményen belül egyforma súllyal bírjanak a nemzeti ünnepek, amelyek megünneplése sokszor éppen a másik nemzet számára nem jelentett ünnepet, a történelmi események közös, konszenzuson alapuló értelmezésének hiányában. Még az is nehezen volt megvalósítható, hogy a nemzeti irodalmak nagyjainak évfordulóit egyforma súllyal méltassák, mert míg a kisebbségiek tanulták az orosz nyelvet, addig az orosz osztályban tanulók számára a környezeti nyelv tanulása, még a köztársaságoké sem volt kötelező. Saját tapasztalat alapján állíthatjuk, hogy ezekben az intézményekben a 80-as években az „internacionalista barátság” abban nyilvánult meg, hogy ha valami elromlott, eltűnt vagy tönkrement, betört egy ablaküveg, akkor a gyanú a leggyengébb pozíciókkal rendelkező kisebbségi csoportra esett, ott kezdték el keresni a károk okozóját. A Szovjetunióban tehát a kettős mérce érvényesült a kisebbségi jogok terén. Az állami dokumentumok törvényi szinten biztosították a szabad nyelvhasználatot az élet minden területén, a nemzetiségek kultúrájának, anyanyelvének fejlődését, használatának biztosítását az oktatás minden szintjén. A gyakorlatban homogenizáló oroszosítási folyamatok zajlottak és az ország kisebbségi nyelvei egyre inkább kiszorultak a közéletből, az anyanyelvhasználat, a kultúra terei szűkültek, az anyanyelvű iskolahálózat rohamosan csökkent. Ukrajna fővárosában, Kijevben például a 80-as évek végére alig volt ukrán tannyelvű iskola. Az oroszosítási folyamatot gyorsították a nagy, állami beruházások, amikor egy-egy régióban országos jelentőségű építkezést, ipari fejlesztést valósítottak meg, mint a vízierőművek, atomerőművek építése. Ezekre az építkezésekre nagy számban küldtek szakembereket és kétkezi munkásokat az ország különböző vidékeiről. A szovjet törvények szerint az oktatás teljes vertikumában mindenki számára ingyenes volt, viszont a képesítés megszerzése után mindenki köteles volt legalább 3 évet ledolgozni ott, ahová az állami szervek küldték. A nagy építkezések, ipar telepítése így megbontotta egy-egy

vidéken a természetes nemzetiségi arányokat. Az odavezényelteknek nem biztosították az anyanyelvű intézményhálózatot, így gyerkeik számára iskolaválasztáskor az orosz iskola lett a leginkább elfogadható, s ez az adott régió oroszosítását szolgálta. A kész beruházások élére, vezető beosztásba főleg megbízható, elvhű elvtársak kerültek, akik nagy többsége orosz volt. Így alakult ki Kárpátalján 1945–1989 között az őshonos román nemzeti közösségnél nagyobb számú, 30 ezres orosz közösség. A 2001-es népszámlálás adatai szerint a 29 854, tíz év fölötti kárpátaljai orosz lakos közül 24 873 városban él, és az orosz közösség 27%-a rendelkezik -felsőfokú képesítéssel. Összehasonlításképpen: a 2001-es adatok szerint a 10 év fölötti korosztályban a kárpátaljai ukránok 8%-a, a magyarok 4%-a, a románok 2%-a rendelkezik -felsőfokú végzettséggel.

Változásokat az ukrainai kisebbségek életébe a „peresztrojka” korszaka hozott. Az 1985-ben Gorbacsov által meghirdetett reformok, a „peresztrojka” lényege a szocializmus gazdasági megreformálása volt. A nyolcvanas években az alacsony életszínvonal miatt a lakosság elégedetlensége felszínre hozta a nemzeti érzéseket, törekvéseket. A hatalom beláthatta, hogy a hidegháborút elvesztette, állampolgárainak nem tudja biztosítani a nyugati életszínvonalat, a gazdasága romokban hever, ezért pótcselekvés gyanánt, a feszültség levezetése érdekében tűrte a kisebbségi kulturális mozgalmak működését. A valós problémakezelés helyett ajánlották fel a jelképek szabad használatát, fejlődési lehetőségét, vagyis a munka, kenyér és életkörülmények helyett teret engedtek a nemzeti táncoknak és daloknak. A köztársaságokat vezető, orosz szocializációjú és nagyrészt orosz nyelvű elit felismerte, hogy saját „játsszóteret” alakíthat ki, ahol immár nem Moszkva kinyújtott karjaként tevékenykedhetnek, hanem egy-egy területen ők lehetnének a mindent eldöntő és meghatározó hatalom. Részben ez is hozzájárult a Szovjetunió széthullásához és a köztársaságok kiválásához. Az elit, amely korábban a hatalom eszközével a Szovjetunió érdekében befolyásolta a tömeget, az önállóságot igénylő népi mozgalmak mellé állt. Ukrajnában például egy éven belül a lakosság kétszer járult az urnákhoz: 1991. március 17-én, amikor az országos referendum kapcsán a Szovjetunió egységének a megőrzése mellett voksolt nagy arányban, majd ugyanebben az évben, 1991. december 1-jén, amikor a lakosság 92,59 %-a már Ukrajna függetlenségét támogatta.

Elmélet és gyakorlat az átmeneti időszakban az új alkotmány elfogadásáig

Az anyanyelvhasználat és a nemzetiségek kulturális terének bővítése a gorbacsovi peresztrojkanak köszönhetően új lendületet kapott a 80-as évek végén, ami hatással volt a függetlenségre, az azt követő első két évtizedre. Köztársasági szinten az átmeneti időszakban előbb a rendeletek jelentek meg ukrán nyelven, majd a törvényekben is megjelentek olyan passzusok, amelyek eltértek a Moszkvában elfogadott törvényektől. Korábban az volt a gyakorlat, hogy a Moszkvában elfogadott egységes törvényeket a köztársaságok törvényhozó testületei változtatás nélkül elfogadták, legfeljebb lefordították azt a köztársaság nyelvére.

Az első, saját szövegezésű törvények között van az 1989-ben elfogadott nyelvtörvény: „Az Ukrán SZSZK nyelveiről szóló törvény”. Az USZSZK nyelvekről szóló törvénye az anyanyelv használatát nem korlátozta az oktatás szintjére, hanem annak fejlődéséhez hozzájárult azzal, hogy kimondta: az államnyelv az ukrán, de azokon a területeken, ahol a kisebbség többséget alkot, az adott kisebbség nyelvét egyenrangúnak kell tekinteni az államnyelvvél. A nyelvekről szóló törvény szerint az állam garantálja minden állampolgár számára az anyanyelvű képzést és nevelést.[\[3\]](#)

Az ukrainai kisebbségek helyzetét is befolyásoló törvények közül ezt követte az 1991-ben, még tagköztársaságként elfogadott oktatási törvény. Ez a törvény a kisebbségek szempontjából toleránsnak tűnik. Egyrészt ez azzal magyarázható, hogy a szovjet birodalmon belül az ukránok kisebbségként éltek, és így az új törvénnyel a szovjet rendszerben saját nemzeti érdekeiket védték, másrészt Ukrajna függetlenségének elfogadtatása országon belül és a függetlenség elismertetése más országok által azt kívánta, hogy minél szélesebb támogatói réteget állítsanak maguk mellé, megnyerjék a kisebbségi szavazókat. Az ukrainai kisebbségi választópolgárok szavazatainak elnyerése érdekében a kisebbségek jogait a független állam keretein belül garantáló nyilatkozatokkal is igyekeztek biztosítani.

1991. május 31-én Budapesten a Magyar Köztársaság és az USZSZK nyilatkozatot fogadott el a két ország együttműködésének elveiről a nemzeti kisebbségek jogainak biztosítása területén. A nyilatkozat preambulumban a kisebbségek egyéni és közösségi jogait elismerő elvre hivatkozva 19 pontban fogalmazták meg az országuk területén élő kisebbségek jogainak kölcsönös biztosítását. A pontok között szerepel például az, hogy vállalják, nem hoznak olyan adminisztratív, gazdasági és egyéb intézkedéseket, amelyek előidéznék a kisebbségek asszimilálását, a nemzetiségek lakta területek lakossági összetételének megváltoztatását (8. pont). Kötelezettséget vállaltak, hogy megteremtik a törvényi kereteit annak, hogy a nemzetiségek szabadon élhessenek anyanyelv-használati jogukkal nemcsak a személyes, de a társadalmi életben is (9. pont). A nyilatkozatba az anyanyelvű oktatás biztosításának teljes vertikumát garantáló passzus is bekerült: *„A Felek egyetértettek abban, hogy biztosítják az ahhoz szükséges lehetőségeket, hogy a nemzeti kisebbségek tanulják anyanyelvüket és anyanyelvükön tanuljanak az oktatás minden szintjén. Az ezzel összefüggésben felmerülő gyakorlati kérdéseket a szükségleteknek megfelelően és a Felek lehetőségeivel és hatályos jogszabályaival összhangban a jelen Nyilatkozat 16. pontja alapján felállítandó Vegyesbizottság keretében oldják meg. A Felek lehetőséget teremtenek a másik Fél területén élő nemzeti kisebbséghez tartozó személyeknek arra, hogy saját felsőoktatási intézményükben tanulhassanak, továbbképzésen vegyenek részt, s szakértők cseréjére kerüljön sor az oktatás és a kultúra területén. A Felek az oktatás minden szintjén törekszenek az ekvivalencia elvének betartására, és elismerik állampolgáraik beiratkozásának, illetve tanulásának tényét a másik Fél területén elhelyezkedő oktatási intézményekben. Saját oktatási intézményeikben elősegítik a nemzeti kisebbségek történelmének és kultúrájának megismertetését.”* (10. pont) [4]

Az 1991. december 1-jén tartott függetlenségi referendum előtti héten az oktatási minisztérium hivatalos lapjában, az *Oszvitában* az akkori miniszterhelyettes egy teljes oldalas cikket közölt „Ukrajna népeinek nemzeti iskolái” címmel, amelyben kiállt amellett, hogy a jövőben a nemzetiségi iskoláknak nemzetiségi szellemet kell biztosítani, amit a független Ukrajna a jövőben megvalósít. [5]

Az Ukrajnában élő kisebbségek megnyugtatótatását, valamint megnyerését az ország függetlenségének támogatására szolgálta az Ukrajnában élő nemzetiségek jogairól szóló nyilatkozat is, amit az ukrán parlament, a Legfelsőbb Tanács 1991. november 1-jén fogadott el. A nyilatkozat az Ukrajnában élő kisebbségek számára garantálja a teljes politikai, gazdasági, szociális, kulturális egyenlőséget. Biztosítja a nemzetiségi vidékeken a nemzetiségi adminisztrációs egységek kialakítását, megfelelő feltételeket teremt a nemzetiségi nyelvek és kultúrák fejlődéséhez. A nyilatkozat minden nemzetiség számára garantálja az anyanyelv szabad használatát a társadalmi élet minden terén, az oktatást, a termelést, a médiát is beleértve. Azokon a területeken, ahol egy tömbben élnek és többséget alkotnak a nemzeti

kisebbségek, anyanyelvük az államnyelv mellett hivatalos nyelv lehet. Garantálja a kisebbségek számára a szabad vallásgyakorlást, a nemzeti szimbólumok szabad használatát, nemzeti ünnepeik méltatásának lehetőségét, nemzetiségi szervezetek létrehozását, tömegrendezvények szervezését, kulturális központok alapítását. A szervezetek számára lehetővé teszi folyóiratok, újságok, múzeumok, színházak, kulturális egyesületek, táncsoportok alapítását. A jogalkotó külön cikkelyben kötelezi magát, hogy a kisebbségek történelmi, kulturális emlékeit törvényi védelem alá helyezi.[\[6\]](#)

A kisebbségek megnyerését és az ukrán nemzeti érdekeket egyaránt szolgálta az USZSZK 1991. május 23-án kihirdetett oktatási törvénye. Az oktatási törvény szerint az állampolgároknak faji, vallási, nemzetiségi és egyéb hovatartozásuktól függetlenül joguk van az ingyenes oktatáshoz az állami oktatási intézményekben, amit az állami és nem állami tulajdonjogú oktatási intézmények széleskörű hálózata biztosít. A törvény értelmében az oktatás minden típusát és formáját hozzáférhetővé kell tenni minden állampolgár számára, egyenlő feltételeket kell biztosítani mindenkinek tehetsége, adottságai kibontakoztatásához, fejlesztéséhez (7. cikkely). A törvény szerint az oktatás az iskolákban ukrán nyelven történik, de az 1989-ben elfogadott nyelvtörvény 26–28. cikkelye alapján a nemzetiségi területeken anyanyelvű oktatási intézmények hozhatók létre, az ukrán tannyelvű intézményekben, szülői kérelem alapján, a nemzetiségek nyelvén oktató osztályok és csoportok nyithatók. A felsőoktatási intézményekbe a felvételizés lehetőségét a nyelvtörvény alapján határozza meg, így annak 29. cikkelye szerint a nemzetiségi szakembereket képző felsőoktatási intézményekbe a jelentkezők anyanyelven felvételizhetnek.[\[7\]](#)

A kisebbségi nyelvek fejlődését, használati terének kiterjesztését garantálta az 1992-ben elfogadott, Ukrajna Nemzetiségi Kisebbségekről Szóló törvénye is. A törvény 6. cikkelye szerint az állam minden nemzetiségi kisebbség számára garantálja a nemzeti kulturális autonómiához való jogot. Igaz, a nemzeti kulturális autonómiát nagyon szűken értelmezi az adott törvény, az anyanyelv használatát, az anyanyelvű oktatást vagy nyelvtanulást érti rajta az állami oktatási intézményekben, a nemzeti kulturális szövetségek által, a nemzeti kulturális hagyományok fejlesztését, a nemzeti jelképek használatát, nemzeti ünnepek méltatását, saját vallásgyakorlást, irodalmi, művészeti, tömegtájékoztatási eszközök iránti igények kielégítését, nemzetiségi, kulturális és oktatási intézmények létrehozását.[\[8\]](#)

Elismerését követően a független Ukrajna elkezdte az önálló állami berendezkedés különböző rendszerének kiépítését. A kormány összehívta az ukrainai közoktatási dolgozók első országos kongresszusát annak érdekében, hogy elfogadják az oktatás fejlesztésének tíz évre szóló koncepcióját. A közoktatási dolgozók kongresszusát 1992. december 23–26. között hívták össze, az időpont kitűzésekor nem vették figyelembe, hogy ebben az időpontban van a római katolikusok és reformátusok karácsonya, amely az Ukrajnában élő kisebbségek közül a jelentős számú lengyeleket, valamint a magyarokat érintette. A kongresszuson Kárpátaljáról 3 magyar nemzetiségű delegátus is részt vett (a Kárpátaljai Magyar Pedagógusszövetség elnöke, a Beregszászi Magyar Gimnázium igazgatója és a Bátyúi Középiskola magyartanára). A plenáris ülésen a KMPSZ elnöke nem kapott szót, hogy előterjessze a szervezet által jóváhagyott kisebbségi koncepciót, így a szekcióüléseken ismertették az adott dokumentumot. A konferencia elfogadta az „Ukrajna a 21. században” című dokumentumot, amely tíz évre meghatározta az oktatásfejlesztés irányát. A koncepció az ukrainai nemzeti oktatási rendszer újjászervezését tűzte ki célul. Az oktatás fő stratégiai feladataként határozták meg a nemzeti oktatási rendszer felépítését és újjászervezését, az oktatás szintjének növelését, a fejlett országok színvonalára emelését, aminek érdekében gyökeres reformokat terveztek az oktatás szerkezetében, szervezésében. Az alap gondolatok egyike az állami monopólium

megszüntetése az oktatás terén azáltal, hogy az állami kritériumok betartása mellett nem állami oktatási-nevelési intézmények alapítását engedélyezik, az állami intézményeket pedig demokratizálják. Az oktatási reformok végrehajtásánál prioritásként tüntették fel a nemzeti oktatási rendszer felépítését, amelynek során minden oktatási intézményben megfelelő körülményeket kívántak teremteni a hatékony munkához. Az alapidokumentum szerint minden oktatási intézmény ukrán, legalábbis szellemében és az oktatás tartalmát illetően, csak az oktatás nyelve lehet különböző. Minőségi változást terveztek az ukrán nyelv, az idegen nyelv, a történelem, az irodalom, a matematika és más természettudományok oktatása terén. A nemzeti nevelés fő céljaként a felnövekvő nemzedék szociális tapasztalatainak megszerzését, az ukrán nép szellemi értékeinek átörökítését, a nemzetiségi kapcsolatok magas kultúrájú elsajátítását, az ukrán állampolgári tudat kinevelését nevezték meg.[\[9\]](#)

Az ukrainai kisebbségek anyanyelvű/anyanyelvi oktatásának, képzésének helyzetében jelentős fordulatot hozott az 1996-ban elfogadott új alkotmány. Az alkotmányban Ukrajnát a korábban soknemzetiségű államként meghatározott formáció helyett már egységes, monolitikus („szobornaja”) nemzetállamként definiálják. Az új ukrán alkotmány garantálja a kisebbségek számára a korábban szerzett kisebbségi jogok megtartását, de sajátos kiemelt kisebbségként az ország orosz lakosságát kezeli. A 10. cikkely például kimondja, hogy az állami nyelv az ukrán, de biztosított az orosz és a többi ukrainai nemzeti kisebbségek nyelvének szabad fejlődése, használata és védelme. Az alkotmány 22. cikkelye szerint az új törvények elfogadása vagy a hatályos törvények módosítása esetén tartalmukra, terjedelmükre nézve az érvényes emberi és szabadságjogok nem sérülhetnek. Az alkotmány 24. cikkelye kimondja az állampolgárok egyenlőségét fajra, bőrszínre, politikai, vallási és egyéb meggyőződésre, nemre, etnikai és szociális származásra, vagyoni helyzetre, lakhelyre, nyelvi és más ismérvekre való tekintet nélkül. Az alkotmány 53. cikkelye szerint az állam biztosítja a teljes általános és középiskolai, szakmai-műszaki, főiskolai oktatás hozzáférhetőségét és ingyenességét az állami, önkormányzati tanintézetekben a nemzeti kisebbségekhez tartozó állampolgárok számára is. Szavatolják azt a jogot, hogy anyanyelvükön tanuljanak, tanulják anyanyelvüket az állami és önkormányzati intézményekben vagy a nemzeti kulturális egyesületek közreműködésével. A 11. cikkely kimondja, hogy az állam elősegíti az ukrán nemzet történelmi tudatának, hagyományainak, kultúrájának konszolidálódását és fejlődését, valamint Ukrajna valamennyi őslakos népe és nemzeti kisebbsége etnikai, kulturális, nyelvi és vallási sajátosságának fejlődését.[\[10\]](#)

Az új alkotmány az ukrainai kisebbségek anyanyelvhasználatában jelentős változást hozott annak ellenére, hogy az alkotmány a szerzett kisebbségi jogok szűkítését tiltotta. 1997-ben az Oktatási Minisztérium a kisebbségek bevonása nélkül kidolgozta az Ukrajnában élő nemzeti kisebbségek oktatási koncepcióját, amelynek alap gondolata a „polikulturális” (a multikulturális kifejezés ukrán változata) oktatás bevezetése lett volna. A „polikulturális” oktatás keretében a koncepció az alábbi intézkedéseket tervezte:

1. a nemzetiségi iskolák anyanyelvű oktatását az óvodai nevelésre és az elemi iskolai képzésre kívánta redukálni, tehát egy átírányításos oktatási modellt ajánlottak a kisebbségek számára a hatályos kétnyelvű, illetve anyanyelvű oktatás helyett;
2. a felsőoktatási intézményekbe a kisebbségek számára minden szakon kötelezővé tették volna a felvételi vizsgát ukrán nyelvből és irodalomból;
3. a különböző nemzetiségi intézmények együttműködését külföldi oktatási intézményekkel, a tervezet szerint, csak nemzetközi, államközi és ágazati szerződések alapján kívánták engedélyezni;

4. az ukrainai diákok külföldi tanulása, szakmai gyakorlata, tudományos tevékenysége a területi oktatási főosztályok állami adminisztrációinak igényei alapján az Ukrán Oktatási Minisztérium és a Külügyminisztérium jóváhagyásával történhetett volna.[\[11\]](#)

A tervezet a földrajzi nevek anyanyelvű használatát is „kifejejtette” a deklarált jogosítványok köréből. A kisebbségek számára célként tűzték ki az „ukrán mentalitás kialakítását”, így a kisebbségektől nem az ukrán társadalomba történő betagozódást, hanem az ukrán nemzetbe való beolvadást várták el. A koncepció negyedik változatában ezen enyhítettek, és a tervek szerint a felsőbb tagozatokon a tantárgyak legalább 40%-át tervezték ukránul oktatni egy olyan országban, ahol a kisebbségi iskolákban dolgozó pedagógusok nem tanulták az ukrán nyelvet, mert a szovjet rendszerben az orosz volt a kötelező. Az anyanyelvű oktatás esetén a szakkifejezéseket, a tananyag rövid tartalmát, fogalomrendszerét ukrán nyelven is ismertetni kellett volna a tervezet szerint. Az előterjesztés a matematikai, technikai, művészeti, stb. jellegű tantárgyakat is az „ukranisztika” körébe sorolta. A szakképző iskolákban anyanyelven csak a népi kézműves mesterségek oktatását tervezték. Az egy tömbben élő nemzetiségi területeken kötelező lett volna az ukrán lakosság oktatási igényeinek figyelembevétele. A tervezet sem a kisebbségek igényeit, helyzetüket, sem a lehetőségeket, sem a hatályos törvényeket nem vette figyelembe. A koncepciótervezet elleni, két évig tartó, különböző szintű tiltakozások következtében a tervezetet „elfektették”, de apró lépésekben elemeit bevezették.[\[12\]](#)

Az „unitus” Ukrajna oktatáspolitikája

2001-ben az államelnök elrendelte az ukrainai közoktatási dolgozók második kongresszusának összehívását azzal a céllal, hogy a következő évtizedre is meghatározzák az oktatási rendszer fejlődésének irányvonalát. A kongresszusra Kárpátaljáról a nemzetiségi oktatás képviselőit nem delegálták, így nem volt lehetőségük, hogy kifejtsék közösségük elképzeléseit. A Kijevben 2001-ben megtartott kongresszus elfogadta az oktatási stratégiát, amelynek címe: „Az oktatás nemzeti doktrínája”. A Nemzeti Doktrína az ország versenyképességét az oktatás fejlődésének függvényeként határozta meg. A globalizáció és a nemzetközi trendek kihívásaira adott válaszként aktuális feladatul tűzték ki a minőségi oktatáshoz való egyenlő hozzáférést, az élethosszig tartó tanulás lehetőségének biztosítását, valamint az oktatás nemzeti jellegének erősítését. A Doktrína nagy figyelmet szentel a nevelési kérdéseknek. A nevelés terén célként határozták meg, hogy a diákokban tudatosítani kell: ők az ukrán néphez tartoznak, és ezt az oktatás nemzeti jellege által kell megvalósítani. Az oktatás feladatát a nemzeti eszme hitelesítésében, a nemzeti identitás kialakításában, az ukrán nemzet kultúrájának fejlesztésében, az egyetemes kulturális értékek elsajátításában határozták meg. A nemzeti nevelést fő prioritásként, az oktatás szerves részeként definiálták. Fő elve: hazafi, öntudatos állampolgár nevelése. A Nemzeti Doktrína az oktatásban stratégiai kérdésként az ukrán állam és nemzeteszme fejlesztését tűzte ki fő célul a rendszer minden szintjén az óvodától az egyetemig.[\[13\]](#)

A dokumentum szellemének megfelelően a következő években olyan intézkedéseket hoztak, amelyek elsősorban az ukrán mint államnyelv státuszának megerősítését segítették. Az oktatási intézményekben növelték az ukrán nyelv és irodalom óraszámát, kötelező érettségi tárggyá nyilvánították annak ellenére, hogy a tantárgy oktatásának tárgyi feltételeit nem biztosították. A nemzetiségi iskolákban a kötelező vizsgák bevezetésekor még nem voltak

mindegyik évfolyam számára ukrán nyelv és irodalom tankönyvek, iskolai szótárak és szakképzett oktatók. Az ukrainai oktatási rendszerre és a nemzeti kisebbségek oktatására a legnagyobb hatást a Nemzeti Doktrínában stratégiai kérdésként megjelölt irány, a „csatlakozás az európai felsőoktatási térséghez” szellemében hozott intézkedések gyakorolták. Ennek szellemében 2004-ben elnöki rendelet alapján elkezdődtek a tárgyalások a bolognai folyamathoz való csatlakozásról. Az országon belüli előkészületi fórumokon a minisztérium által előterjesztett vitaanyagokból egyértelműnek tűnik, hogy a csatlakozás kapcsán az EU-kisebbségi oktatási technikáiból azokat kívánták átvenni, amelyek az ukrán nemzeti oktatási rendszer Doktrínában kitűzött céljait szolgálták.

2005-ben Ukrajna csatlakozott a bolognai folyamathoz. Ettől az évtől kezdve az Oktatási Minisztérium minden intézkedését, rendeletét erre hivatkozva hozta meg, és úgy tüntette fel, mint európai elvárást és igazodást az európai normákhoz. A meghozott intézkedések nagyrészt formailag követték az európai gyakorlatot, de szellemükben és a gyakorlatban az ukrán nemzetállam, nemzeteszme, nemzeti tudat fejlesztését, az ukrán nyelv monopolhelyzetének megszilárdítását szolgálták. A bolognai csatlakozás után, annak szellemében az átjárhatóság és a diplomák kölcsönös elismerése érdekében az ország oktatási szerkezetét igazítani kellene az európai rendszerhez, különösen a felsőoktatás terén. Ukrajnában a felsőoktatás rendszere jelentősen különbözik az európai felsőoktatási térségben elfogadott rendszerektől. A felsőoktatás szerkezetileg négyszintű képzésből áll, melynek első, második fokozata az általános iskolára épülő szakképzésnek és technikai képzésnek felel meg, a harmadik fokozatú képzés az érettségire épülő négyéves bachaleurátusi szint, míg az egyetemi képzésen az 1–2 éves „magister” képzést értik, ami a MA fokozatot jelenti, de egyetemi szintnek számít az egy éves, úgynevezett „specialist” képzés is. Mindkét egyetemi szintű képzés feljogosítja a diplomásokat arra, hogy tanulmányaikat aspirantúrára, azaz PhD képzésben folytassák. A középfokú oktatás Ukrajnában 11 évfolyamos, így a bachaleurátusi képzés 8 szemeszteres. A bolognai folyamathoz való csatlakozáskor az érettségi Ukrajnában belső érettségit jelentett, amit a felsőoktatási intézmények tanárai szerveztek. A felvételi eljárást a felsőoktatási intézmények saját szabályzatuk alapján szervezték, tartalmukat is ők határozták meg. Így az országra jellemző, nagymértékű korrupció begyűrűzött a felsőoktatási intézményekbe is, főleg a felvételi kapcsán, leginkább az államilag finanszírozott helyek betöltésekor. A korrupció elterjedésének oka elsősorban az állami intézmények rossz pénzügyi finanszírozásában keresendő. Az első szabadabb oktatási törvény eredményeként a felsőoktatási intézmények száma gyorsan szaporodott, és szakkínálatuk is nőtt. Az állam az intézmények finanszírozásának 50 %-át tudta biztosítani. Ez a helyzet arra ösztönözte az intézményeket, hogy bővítsék a felvehető hallgatók keretét, növeljék a költségtérítéses helyek számát. Az ösztönzés eredményeként 2001-re a 46 milliós országban 960 felsőoktatási intézmény működött. Az állami intézmények nagy részében a költségvetési hiány olyan mértékű lett, hogy a pedagógusok hónapokig nem kapták meg fizetésüket (a több hónapos fizetéselmaradás a 90-es években a teljes állami szektorra jellemző volt), így a korrupciónak egy olyan változata is elterjedt, ami az európai országokban elképzelhetetlen. A bér nélkül dolgozó egyetemi oktatók egy része a diákoktól „önkéntes és önkényes vizsgadíjat” szedett, majd egyes intézményekben kialakult az érdemjegyek árrendszere, az évfolyammunkák és diploma szakdolgozatok árértéke. A tarthatatlan helyzetet orvosolni képtelen oktatási szervek a bolognai folyamatra hivatkozva vezették be a független érettségi, felvételi vizsgák rendszerét. Létrehozták a két-három megyét felügyelő regionális vizsgaközpontokat, ahová a továbbtanulni szándékozó, érettségi előtt álló diákok bejelentkezhetnek és a kijelölt iskolájukhoz legközelebb lévő vizsgahelyeken írhatnak felvételi tesztet. Az egyetemek a rendelet értelmében immár belső felvételt nem szerveznek, a hallgatókat a vizsgaközpontok által kiállított dokumentumok alapján veszik fel. A rendszer Európa több országában

hatékonyan működik és pozitív, racionális hozzáállás mellett valóban szolgálhatja az esélyegyenlőséget, megsűrheti a korrupciót. Ukrajnában is az esélyegyenlőség biztosítása és a korrupció megfékezése érdekében hirdették ki a 2006-ban, az akkori szocialista párti oktatási miniszter Sztanyiszláv Nyikolajenko működése idején, kísérleti jelleggel kialakított központosított felvételi eljárást, amelyet a miniszter 2007. július 13-án kelt 607-es számú rendeletével, a 2008/2009-es tanévtől kezdve tett kötelezővé és egyetemessé minden oktatási intézmény számára. A rendelet értelmében az ukrán állami és nem állami felsőoktatási intézményekbe minden szakra és szakirányra kötelezővé tették a felvételi vizsgát ukrán nyelvből és irodalomból olyan szinten, amit az ukrán anyanyelvű, ukrán iskolában érettségizett és ukrán bölcsész szakra felvételizőktől elvártak. Aki ukrán nyelvből és irodalomból ezen a vizsgán nem érte el a Minisztérium által meghatározott szintet, bárhogy teljesített más tárgyakból, nem nyújthatta be jelentkezését egyik felsőoktatási intézménybe sem. A 2007-es rendelet szerint az ukrán mellett az egyetemek dönthettek arról, hogy melyik szaktárgyból kérnek még a független vizsgaközpontokban tett teszteredményeket igazoló okiratot a jelentkezőktől. A rendelet első változata szerint a szaktárgyi vizsgákat is az esélyegyenlőség biztosítása és a korrupció elkerülése érdekében ukrán nyelven lehetett tenni. Az új rendszer ilyen formában diszkriminatívnak bizonyult a kisebbségekkel szemben. Egyrészt ukrán nyelvből és irodalomból minden állampolgártól elvárta azt a szintet, amit egy született ukrántól, ami abszurd, mert egyik kisebbség sem fog anyanyelvi szinten beszélni ukránul, amennyiben ez a nyelv számára második, tanult nyelv. Az ukrán anyanyelvi szint számonkérése a kisebbségektől diszkriminatív azért is, mert az állam annak elsajátítását nem támogatta megfelelő szinten: hiányoztak az oktatás tárgyi, személyi feltételei, alacsonyabb óraszámokban és más terv szerint tanították őket, mint ukrán anyanyelvű és ukrán iskolában érettségiző társaikat. A szaktárgyak számonkérése ukrán nyelven szintén diszkriminatív; bármilyen jól beszéljen is valaki a számára nem anyanyelvnek számító tanult nyelven, ha a szaktárgyakat nem azon a nyelven sajátította el, amelyiken a tudásszint mérése történik, a teljesítménye nem mérhető össze azok teljesítményével, akik ezeket a tárgyakat anyanyelven tanulták és azon a nyelven teheték vizsgájukat. A felvételi rendszer átalakítása diszkriminatív azért is, mert szerzett kisebbségi jogokat szüntet meg, ami Alkotmányt sért. A rendelet bevezetésének politikai célja is volt, mivel az országos választások előtt született, és bevezetésével a nyugat-ukrajnai nemzeti érzelmű szavazók megnyerését célozta meg a szocialista párt.

A választásokon a jobboldali koalíció nyert, a miniszter a nyugat-ukrajnai Lembergi Egyetem rektora, Ivan Vakarczuk lett. Az új miniszter nem vonta vissza szocialista elődjének rendeletét; miniszteri rendelettel módosította, és engedélyezte a nemzetiségi iskolák végzőseinek, hogy szaknyelvi szöveget használhassanak a vizsgákon.^[14] A társadalmi elégedetlenség és kisebbségek különböző szintű belföldi és külföldi politikai nyomásának hatására a miniszter 2008. január 24-én kelt 33. számú rendeletében engedélyezte a nemzetiségi iskolák végzőseinek a szaktárgyakból a vizsgázást az oktatás nyelvén. A felvételi új rendszere a kisebbségek számára így is diszkriminatív, és visszalépést jelent még a szovjet állapothoz képest is, amikor szerzett jogként a nemzetiségi iskolák végzősei anyanyelven és anyanyelvből felvételizhettek. A rendelet azt sem tette lehetővé, hogy a kisebbségi nyelvekből vizsgázhassanak a nemzetiségi iskolák végzősei, mert a vizsgaközpontok a korrupció kiszűrésére hivatkozva (mintha kizárólag a kisebbségek lennének korrupáltak) nem szervezhettek kisebbségi anyanyelvből érettségizést. Ennek eredményeként például a nemzetiségi nyelv és irodalom szakon sem tehetek saját anyanyelvükből, az oktatás nyelvéből vizsgát a nemzetiségi iskolákban érettségizett felvételizők. A rendelet értelmében a nemzetiségi nyelv és irodalom szakra, így a magyar szakra is – mindegyik felsőoktatási intézmény, így a nem állami alapítású és fenntartásúak esetén is – az ukrán nyelv és irodalomból, Ukrajna

történelméből és egy választható tárgyból kellett érvényes vizsgaeredményt igazoló dokumentumot benyújtani. A választható vizsgatárgyakat is korlátozták, például a nyelv szakokra az angol, francia, német vagy spanyol nyelvek közül választhattak.[\[15\]](#) Az új rendszer értelmében, egy kisebbségi felvételiző, még ha jól tudta is az ukrán nyelvet és irodalmat, jelentős hátránnyal indult a versenyvizsgán azokkal szemben, akiknek az ukrán az anyanyelvük, s ez megmutatkozott a teljesítményekben, és így nagyobb mértékben és nagyobb valószínűséggel szorultak ki az államilag finanszírozott helyekről a nemzetiségi iskolák végzősei.[\[16\]](#)

A rendszer azóta is a politikai csaták középpontjában van, és a pártok minden választáskor az oktatási rendszer megőrzését vagy eltörlését tűzik zászlajukra. Így történt ez a 2009-es államelnöki választás idején, amikor az orosz- és kisebbségbarátnak titulált Viktor Janukovics és a nemzeti erőket képviselő Júlia Timosenko vívta csatáját az elnöki posztért. Janukovics az orosz polgárok szavazatainak maximalizálása érdekében kampányát részben arra építette, hogy megválasztása esetén eltörli a rendszert és biztosítja a kisebbségek számára nemcsak az esélyegyenlőséget a felvételi és a képzés folyamatában, de a teljes nyelvhasználat jogkörét azokban a régiókban, ahol a részarányuk eléri a 10 %-ot. A választásokon ő lett az államelnök, és mivel Ukrajnában elnöki rendszer van, az általa kinevezett Dmitro Tabacsnyik lett a miniszter. Az ígéretekben alig valósult meg valami. Tovább korlátozták az egyetemi jogköröket, teljesen központosították a felvételi rendszert. Az ukrán továbbra is kötelező minden szakra. A követelményrendszer továbbra is az ukrán anyanyelvű, ukrán iskolát végzettek és ukrán nyelv és irodalom szakra felvételizők mércéjéhez igazodik. Az ukrán mellett a minisztérium még egy kötelező tárgyat jelölt meg minden szakra, ami tovább rontotta a kisebbségi tanulók felvételi esélyeit. Óvodapedagógia szakra például kötelezővé tették a biológia vizsgát azon a szinten, amit a leendő biológusoktól, orvostanhallgatóktól elvárnak, tanítói szakra a matematikát azon a szinten, amit a leendő matematikusoktól, mérnököktől kérnek számon. Azok a hallgatók, akik a kötelező szaktárgyból elérhető 200 pontból 170 pontra teljesítettek, ha nem is érték el ukránból a 124-es minimális ponthatárt, benyújthatják jelentkezésüket a felsőoktatási intézményekbe. A rendelet módosításaként a korábbi évekhez képest a vizsgaközpontokban letett vizsgák eredményei három évig érvényesek, míg korábban minden évben minden tárgyból újra kellett vizsgát tennie annak, aki nem nyert felvételt az adott évben. Engedélyezték azt is, hogy levelező tagozatra a felsőoktatási intézmények belső vizsgát is szervezhessenek azok számára, akik 2007 – vagyis a rendszer bevezetése – előtt érettségiztek.[\[17\]](#)

A 2010/2011-es tanévben az orosz nyelvet és irodalmat a választható nyelvek sorába emelték, a többi kisebbség anyanyelve számára ezt nem tették lehetővé. Tabacsnyik rendeletével az orosz szavazópolgárokat jutalmazta, mivel az orosz nyelvet és irodalmat beemelte a választható tárgyak közé, s így az ukrainai kisebbségeket első-, illetve másodosztályú kategóriákba sorolta. A rendelet főleg a magyar és román közösséget érintette, mert ők rendelkeznek anyanyelvű intézményhálózattal, a többi kisebbség már a nyelvcsere határán vagy azon túl van, és így vagy orosz vagy ukrán tannyelvű intézményben tanul, ahol anyanyelvét fakultációként, vasárnapi iskolában, esetleg kötelező tantárgyként tanulhatja.[\[18\]](#)

A kárpátaljai magyar közösség politikai nyomására Hoffmann Rózsa, Németh Zsolt államtitkárok, illetve Bayer Mihály nagykövet közbenjárásával a 2012/2013-es tanévre szóló rendeletét megjelenése után a miniszter módosította.[\[19\]](#) A módosítás eredményeként a magyar szakra felvételizők 2012-ben magyar nyelvtanból a felsőoktatási intézményekben tehetnek belső felvételi vizsgát.[\[20\]](#) Ez azt jelenti, hogy a nem orosz ukrainai kisebbségek, így a magyarok anyanyelvének státusza még mindig nem érte el az orosz nyelv státuszát, mert

nem központilag, a független vizsgaközpontok által szervezett rendszerben történik a felvételi, így más szakra való felvételi vizsgán nem szerepelhet választható tárgyként. Azt a lehetőséget, hogy az orosz választható tárgy legyen az idegen nyelvek sorában, a miniszter rendeletmódosítással a 2012/2013-as tanévre megszüntette, vagyis nem a magyar és a román nyelvek presztízsét emelte a választások után, az orosz nyelvnek a 2011/2012-es tanév felvételi rendjében biztosított szintre, hanem az orosz nyelvhasználat körét csorbította. Az új rendelet tovább emelte a kötelező ponthatárt a szaktárgyakból. A minisztérium által minden szakra előírt tantárgy esetében akkor nyújthatja be jelentkezését a hallgató egy adott szakra, ha a szaktárgyából egy 200 pontos tesztből 140 pontot teljesített. [21]

A szerzett kisebbségi jogok és az ukrán államiság kialakulásának első öt évében törvényileg garantált jogok megcsorbítása 2004 óta számos más területen is kimutatható. Az Oktatási és Tudományos Minisztérium 2004. február 17-én kelt rendelete értelmében lekerültek az oktatási intézmények bélyegzőiről, az intézményi cégtáblákról a kisebbségi nyelvű feliratok. [22]

Egy 2008-as rendelettel megtiltották, hogy az oktatási intézményekben az osztálynaplókat kisebbségi nyelven vezessék. [23] 2004-ben törvénymódosítások eredményeként megvonták az állami normatív támogatást a nem állami alapítású oktatási intézményektől. [24] 2004-ig az alapítványi óvodák, általános és középiskolák, amelyek kollektív (közösségi) tulajdonjogi formával rendelkeztek, az államilag kötelezően előírt tantárgyak oktatásáért normatív támogatásban részesültek, s ebből fizethették a pedagógusok bérét. Ezt az 1991-ben elfogadott oktatási törvény szellemében folyósították, amely kimondta, hogy Ukrajnában mindenki számára kötelező az érettségi, aminek megszerzését az állam biztosítja az állami, önkormányzati és közösségi oktatási intézmények hálózatán keresztül. 2004-ben központilag megszüntették a közösségi tulajdonjogi formát és minden, közösségi alapítású oktatási intézmény státuszát automatikusan magán tulajdonjogi kategóriába sorolták. A magánalapítási oktatási intézmények viszont a törvény szerint nem részesülhetnek állami támogatásban. A törvénymódosítás eredményeként Kárpátalján megvonták az egyházi alapítványi líceumok és óvodák normatív támogatását.

Az Oktatási és Tudományos Minisztérium a felvételi rendszer kisebbségeket sértő módosítására hivatkozva – úgymond a „kisebbségek érdekében”, akik az esélyegyenlőség hiányát kifogásolták az ukrán nyelvű felvételi kapcsán, mondván, hogy ezt nem tudják olyan szinten elsajátítani, mint egy született ukrán – kísérletet tett az anyanyelvű oktatási intézményhálózat teljes felszámolására. Az oktatási miniszter 2008. május 26-án 461. számú rendeletében az ukrán nyelv oktatásának hatékonysága érdekében elrendelte, hogy a nemzetiségi iskolákban 2008 és 2011 között fokozatosan térjenek át az ukrán nyelvű oktatásra, ahol az elemi iskola után az oktatást ukránul végezhetik. A kisebbségek tiltakozása kapcsán kialakult nemzetközi nyomás hatására végül is a nemzetiségi iskolákban növelték az ukrán nyelv és irodalom órák számát, egy-egy tárgy oktatását ukránul végzik (katonai nevelés, testnevelés), de az átírányításos oktatási technika bevezetését a nemzetiségi iskolákban nem tudták megvalósítani. [25]

Ukrajna csatlakozása a bolognai folyamathoz országos szinten egyfajta nyitást jelez Európa irányába. Az egyezmény kommentálása úgy belföld, mint külföld felé első lépésnek tűnt az Európai Unió elkötelezettség szempontjából, mintha ezen keresztül bővíthetnének majd más, területi jellegű kapcsolatok. Azzal, hogy 2005-ben aláírta a csatlakozási nyilatkozatot, Ukrajna kötelezte magát, hogy a bolognai folyamat szellemében elősegíti az ország felsőoktatásának integrálását az európai felsőoktatási térbe, ennek megfelelően átszervezi a

felsőoktatás rendszerének struktúráját. A bolognai folyamat azt is jelentené, hogy a felsőoktatási közös alapok megteremtésével biztosítja az intézmények közötti átjárhatóságot a diákok és előadók számára országon belül és kívül. A tanárok és diákok mobilitásának alapfeltétele a különböző szintű képzettségek elismerése, az egymásra épülő diplomák rendszerének összhangja és a fokozatok elismerése. Ukrajnában még a szovjet rendszerben kialakult tudományos szintek – a tudományok kandidátusa és az akadémiai doktori fokozat – vannak érvényben. Ukrajnában automatikusan elismerik a függetlenség előtti időszakban a Szovjetunióban szerzett kandidátusi és doktori fokozatokat. A más országokban szerzett tudományos fokozatokkal kapcsolatban a 90-es évek közepétől kezdve Ukrajna külön megállapodásokat kötött a honosításokra vonatkozóan. A megállapodások egy része általános elvi meghatározásokat tartalmaz, amelyben pontosítják, hogy a külföldön szerzett diploma milyen szintű diplomának felel meg Ukrajnában, majd annak elismertetését, tehát honosítását az adott ország honosítási eljárása szerint kell megszerezni. Az Ukrajna és Magyarország között kötött ekvivalencia szerződés értelmében például:

- Az ukrán felsőoktatási intézményekben 3-4 éves képzésben szerzett Bakalavr végzettséget tanúsító oklevelek és a magyar felsőoktatási intézményekben azonos idejű képzésben szerzett főiskolai végzettséget tanúsító oklevelek egyenértékűek. (4. Cikk)
- A Magyar Köztársaságban kiállított egyetemi oklevelek és az Ukrajnában kiállított tudományok magisztere és a „Diplom-Specialist” oklevelek egyenértékűek. (5. Cikk)
- A Magyar Köztársaság doktori (PhD), illetőleg mester (DLA) fokozatnak ismeri el az Ukrajnában szerzett tudományok kandidátusa fokozatot. Ukrajna a tudományok kandidátusa fokozatnak ismeri el a Magyar Köztársaságban szerzett doktori (PhD), illetve a művészetek terén megszerezhető mester (DLA) fokozatot. A Magyar Köztársaságban szerzett doktori (PhD) és mester (DLA) fokozat tulajdonosai Ukrajnában a doktori értekezés megvédésével tudományok doktora fokozatot szerezhetnek. (6. Cikk)

A szerződés tartalmaz egy olyan passzust, ami az elismertetést szinte lehetetlenné teszi: „A fokozatok egyenértékűségét a Szerződő Felek országaik érvényes jogszabályainak megfelelően ismerik el. Ezeket a fokozatokat akkor lehet egyenértékűnek elismerni, ha a teljesített követelmények megfelelnek a másik országban előírt követelményeknek.”^[26]

Az Ukrajnában hozott honosítási rendelet értelmében nem egyszerű a külföldön szerzett diplomákat elismertetni. A bachalaureátus és magister diplomák esetében be kell nyújtani a folyamat alatt tanult tantervi rendet és a Minisztérium által kijelölt ukrán felsőoktatási intézményben különbözeti vizsgát kell tenni azokból a tárgyakból, amelyeket az ukrán rendszerben előírnak, de az illető nem tanult. Ukrajnában 11 éves az oktatás, s ennek megfelelően az erre épülő felsőoktatási szint a bachalaureátus fokozat 4 éves (8 szemeszter), tehát diplomához 240 kredit megszerzésével juthat egy diák az európai 180 kreditű bachalaureátus képzéssel szemben. Az egy évfolyamra eső 60 kreditet általános ismereti tárgyak teszik ki, amelyek minden szakon az egyetemes műveltséget hivatottak biztosítani: politológia, filozófia, vallástörténet, szociológia, pszichológia, egyetemes kultúrtörténet. A Nemzeti Doktrína szerint a felsőoktatás rendszere is az ukrán nemzetállam építésének eszközévé vált, így számos olyan tárgyat – Ukrajna történetét, ukrán hivatali nyelvet, ukrán kultúrtörténetet – tanulnak bachalaureátus szinten, amely ezt a célt szolgálja. A diplomáját honosíttatni akaró diáknak az általános ismereti, de főleg a nemzeti jellegű tárgyakból a különbözeti vizsgát ukrán nyelven kellene letennie. Ennek a követelménynek a nemzeti kisebbség külföldön diplomázott fiataljai 5 év kihagyás után, az egyébként is rosszul tanított

és elsajátított államnyelv megfelelő tudásszintjének hiányában, nehezen vagy alig tudnak eleget tenni.[\[27\]](#)

A fokozatok elismertetése még bonyolultabb eljárás szerint történik. A kérelmezőnek le kell fordítania dolgozatát és téziseit ukrán nyelvre, mellékelnie kell a védés előtt és a védés után publikált anyagainak fénymásolatát. Az eljárás előtt hitelesíttetni kell a diplomáját (apoztil pecséttel elláttatni abban az országban, ahol kiállították). Bizonyítani kell, hogy a diplomában szereplő egyén megegyezik azzal a személlyel, aki kérelmezi a honosítást. Ez utóbbi azt jelenti, hogy amennyiben a diplomában a kérelmezőnek nem cirill betűvel van írva a neve, és nem is az ukrán külföldi útlevélben szereplő latin betűs átírat formájában, hanem például az adott ország nemzeti nyelvének szabályai szerint, akkor a dokumentumok alapján a hatóság úgy tekint a kérelmezőre, mintha három különböző személy lenne, és azt kell igazolni hitelt érdemlő módon, hogy ez a három különböző név ugyanazt a személyt takarja. Egy kárpátaljai magyar számára, aki Magyarországon szerezte a doktori fokozatát, ez a feladat a legtöbbször szinte lehetetlen. A hallgató ugyanis az egyetem nyilvántartásában anyanyelven szerepel, például Ilosvai Penckófer László, aki egyébként az ukrán személyi igazolványa szerint „Пенцкофер Василь”, mert az anyakönyvvezető lefordította a nevét oroszra/ukránra, ennek megfelelően az ukrán útlevelében a latin betűs átírata szerint Pentskofer Vaszyl név áll. Ebben az esetben már az anyakönyvvezésnél kétszeresen fordítottak a keresztnéven, ugyanis a Vaszil magyar megfelelője a Bazil lenne, nem pedig a László. A honosítási eljárás tehát ott kezdődik és esetenként meg is reked, hogy az illető találjon olyan hivatalt, amely igazolja, hogy ez a három különböző név ugyanazt a személyt jelenti. Amennyiben mégis sikerül megoldania a fordítási és egyéb bürokratikus problémákat, a dokumentumcsomagot átveszik, iktatják, majd az ukrán hivatal kijelöl számára három, a témában jártas opponenst, akik véleményezik az egyébként már egyszer elfogadott dolgozatot. Amennyiben az opponensek pozitív bírálatot írnak a dolgozatról, úgy kijelölnek egy doktori iskolát, ahol a személy a doktori tanácsnál megvédheti a dolgozatot, és amennyiben a doktori tanács titkos szavazás révén legalább kétharmados többséggel elfogadja a védést, úgy az illető számára a külföldön szerzett PhD diploma helyett kiadnak egy, az ukrán hivatal által kiállított, kandidátusi fokozatról szóló oklevelet.[\[28\]](#)

Az eljárás alapján levonhatjuk a következtetést, hogy bár a nyilatkozatok szintjén Ukrajna az európai felsőoktatási térbe történő integráció mellett kötelezte el magát, a gyakorlatban a diplomák honosításakor fenntartja magának azt a jogot, hogy a külföldön szerzett okleveleket felülbírálja, és csak abban az esetben honosítsa, ha a kérelmezők az ukrán nemzeti állam követelményrendszerének eleget tesznek. Az eljárás kihat a felsőoktatási intézmények működésére, főleg a tanárcserét és a tanárok mobilitását korlátozza rendeletileg. Közvetve kihat az intézmények minősítésére, a különböző szakok akkreditálására. Az egyetemek tudományos minősítésének és így az államilag kiadott diplomák elismerésének alapfeltétele, hogy megfelelő arányú és az ukrán állam által elismert fokozattal rendelkező saját oktató vegyen részt a képzésben. Az intézmény saját oktatójának az a személy számít, akinek a főállása az adott intézményben van, amit azzal igazol, hogy az intézményben van a munkakönyve is. Az intézmény szempontjából a főállásban dolgozó alkalmazottak közül a szak akkreditálásakor azt a fokozattal rendelkező személyt számítják be az intézmény tanári állományának minőségét igazoló statisztikába, akinek a fokozatát Ukrajnában már honosították. Ez azt jelenti, hogy hiába sikerül egy-egy intézménynek megnyernie valamely szakterület neves külföldi professzorát, hogy főállású vendégtanárként vegyen részt az intézmény munkájában, növelje az oktatás színvonalát, az ő személye az intézmény minőségét értékelő mutatókban hivatalosan nem jelenik/jelenhet meg.

A fenti törvényhozási folyamat nagy hatással volt a vizsgált időszakban a kárpátaljai magyar oktatási rendszerre. A kárpátaljai iskolákba járó gyerekek megoszlását az oktatási nyelv alapján vizsgálva a megyei oktatási főosztály statisztikai adatai szerint 2007-ig növekedett a tanulói létszám a magyar tagozatokon. A rendszerváltás utáni néhány, szabadabb légkörű évnél köszönhetően olyan területeken, ahol a szovjet rendszerben nem volt magyar oktatás, igény mutatkozott annak megszervezésére. Megfordult az a szovjet rendszerben már majdnem általánossá vált tendencia, amely szerint a gyerekeket jelentős részben orosz osztályba járatják a magyar szülők. Ennek okai között szerepelhetett az is, hogy a boldogulás, de legalábbis a továbbtanulás lehetősége magyar nyelven is megteremtődött. Az is közrejátszhatott ebben a tendenciaváltozásban, hogy a kárpátaljai magyarság ismét átélte egy újabb „országváltást”, anélkül, hogy valós beleszólási lehetősége lett volna, amikor újra szembesült másságával és rákényszerült a tudatos identitásválasztásra. Harmadik okként jöhetett számításba az, hogy elveszítette státuszát az orosz nyelv, amelyet a magyar iskolákban kizárólagosan a nemzetek közötti érintkezés nyelveként oktattak a környezeti ukrán nyelv helyett. Az ukrán a szülők és a most főiskolánkon tanulók nagy része sem ismerte, mivel a szovjet rendszerben csak az oroszot tanulta, ezért aki gyermeke tudatos tanulását kívánta segíteni, az anyanyelvű iskolát választott számára. Ezt a tendenciát állította meg a 2004 óta tapasztalható politikai folyamat. A rendszerváltáskor Magyarország a szovjet térség országai között vezető pozícióban volt, Ukrajna nagyon szegény országgént lett független. Ukrajnában 2004-re a rendszerváltás előtti állapothoz képest konszolidálódott a helyzet, és – legalábbis a mutatók szerint – az ország fejlődésnek indult, míg a 2004-es népszavazással Magyarország azt üzentte a határon túli magyaroknak (legalábbis a népszavazás eredményének ilyen olvasata van az ukrán elit számára), hogy lemondott róluk. Az ebben az időszakban zajló narancsos forradalom ezzel a tendenciával ellentétben megerősítette az ukrán nemzeti öntudatot, megszületett az ukrán politikai nemzet, ami arra inspirálja a vezető elitet, hogy minél hamarabb homogenizálja a társadalmat. Ez kihat az oktatás minden szintjére. Ezek a politikai tendenciák lefékeztek a kisebbségi anyanyelvű oktatás fejlődésének ütemét. Az emelt szintű érettségi bevezetésének következtében a szülők egy része gyermeke boldogulása érdekében a 2008/2009-es tanévtől kezdve ukrán oktatási intézményekbe íratta be/át csemetéit. Számos faluban (például Koncházán, Badalóban, Szürtében, Bótrágyon) a magyar tagozatra alig vagy egyáltalán nem jár magyar gyermek, a roma szülők iskolaválasztásának köszönhetően maradt fenn a magyar oktatás. Huszton nem indult magyar első osztály, Técsőn alig tudták megszervezni az első osztály indítását. Szürtében a 2008/2009-es tanévben nem indult 10. osztály, mert az általános iskola után a gyerekeket más oktatási intézménybe vitték. A felvétel új rendszere kapcsán 2008-ban az ukrán nyelv és irodalom vizsgán elért eredmények miatt a magyar nyelvű középiskolákban érettségizettek 43%-a nem nyújthatta be kérelmét egyik felsőoktatási intézménybe sem, mert nem érték el a továbbtanuláshoz szükséges minimális pontszámot. Míg az ukrán iskolák végzőseinek mintegy 80%-a jelentkezik emelt szintű érettségire, addig a magyar tagozatok végzősei közül mindössze 50% (619 érettségiző). Az emelt szintű érettségire jelentkezők közül a 4-es osztályzatot 265 fő (43%) nem érte el, így a 2008-as évben 354-en felvételizhettek, az érettségizők 30%-a, az adott korosztály 16%-a. 2010-ben mindössze 424-en, tehát 200 fővel kevesebben jelentkeztek a felvételi vizsgákra a független vizsgaközpontokban a magyar tagozatokon érettségizők közül. [29]

Összegzés

A nyilatkozatok szintjén Ukrajna a függetlenségének két évtizedében az európai felsőoktatási térbe történő integráció mellett kötelezte el magát, a gyakorlatban, különösen az oktatási

törvényhozás terén az európai normákra hivatkozva az ukrán nemzeti állam építését, a homogenizálást, az ukránosítást, az asszimilációs folyamat felgyorsítását szolgálta. Egyrészt deklarálják az európai oktatási térséghez történő felzárkózást, az esélyegyenlőség megteremtését minden állampolgár számára, az oktatás demokratizálását és liberalizálását. Másrészt az ukrán nemzetállam építése ugyanilyen hangsúlyt kap, amelynek alappillére az ukrán mentalitás és kultúra erősítése az oktatás minden szintjén, minden állampolgár számára. Ez nagy hatással volt/lesz a kisebbségi oktatási rendszer fejlődésére, mert amikor oktatási intézményt választanak a gyermekük számára, a kárpátjai magyar szülők is az adott helyzetben úgy gondolkodnak, mint bármelyik magyarországi szülő, aki gyermeke karrierje szempontjából, az adott helyzetben és pillanatban leghatékonyabbnak látszó iskola mellett dönt. Pedagógiai szempontból viszont a kisebbségek számára az anyanyelvű oktatási intézmények mint közösségi terek fontosabbak, mert a gyermek személyisége a számára legtermészetesebb nyelvi közegben tud kibontakozni, ezért a gyermek hosszú távú érdekeit szolgáló anyanyelvű iskolaválasztás szempontjából a legjobb beiskolázási program a különböző szintű továbbtanulási lehetőség és a minél teljesebb élethez szükséges kimeneti lehetőség biztosítása lenne. Ez viszont politikai kérdés, mert nem elegendő az anyanyelvű oktatást szavatolni, az anyanyelvhasználat terét is biztosítani kellene, így a kisebbségi oktatási intézmények a többségi nemzet toleranciájától, az államban kialakult demokrácia szintjétől, a kisebbségi jogok érvényesülésétől, az ország nyelvpolitikájától is függenek. Az ukrainai oktatáspolitikai alakulása a függetlenség utáni két évtizedben arra hívja fel a figyelmet, hogy az oktatás valóban a leghatékonyabb eszköznek tűnik a társadalom átalakítása terén, de ez a többség, a hatalmi helyzetben lévők eszköztárába tartozik, az ő céljaikat szolgálja.

Irodalom

Fernández-Armesto, Felipe szerk. 1995: *Európa népei*. Budapest, Corvina Kiadó.

Deklaracija prav nacionaljnostej Ukrajini (*Nyilatkozat Ukrajna kisebbségeinek jogairól*) 1991.november 1. <http://www.kngu.org/KongrUkr/Zacon/Zacon.htm> (Letöltés ideje: 2012. február 8.)

Gyerzsavna nacionaljna programa "Oszvita". Ukrajina XXI sztolittya (*Állami nemzeti program: „Oktatás”- Ukrajna a XXI. században*), 1994: 6–7.

Lugovij V.I. 1991: Nacijam Ukrajini – nacionalynu skolu (*Ukrajna nemzeteinek-nemzeti iskolát*). „Oszvita”, N 87. 1991. november 26.

Liszt MON Ukrajini, vid 14.05.97 r. N 1/9-183 Konceptualjni zaszadi zaddovolennya oszvitnyih zapitiv nacionaljnih mensin v Ukrajini. (*Az ukrainai kisebbségek oktatási igényeinek konceptuális alapjai*)

14/1999. (II.5.) Korm.rendelet a Magyar Köztársaság Kormánya és Ukrajna Kormánya között a Magyar Köztársaságban és Ukrajnában folytatott tanulmányokat és végzettséget tanúsító okiratok, valamint tudományos fokozatok egyenértékűségének kölcsönös elismeréséről szóló Egyezmény kihirdetéséről, <http://www.oh.gov.hu/ekvivalencia/jogszabalyok/nemzetkozi-szerzodesek> (Letöltés ideje: 2012.február 19.)

Nakaz MON N 559 19.07.2010. Pro zatverdzsennya Pereliku dokumentyiv atesztacijnoji szpravi, scso podajetyszja do VAK Ukajini z pitany pereatesztacijji vcsenoho zvannya jakomu priszudzseno naukovij sztupiny v insij gyerzsavi abo nosztrifikacijji diploma pro naukovij sztupiny, vidanoho v insij gyerzsavi, ta vimoh do jiji oformlennya (*Az OTM rendelete azon dokumentumokról, amit a külföldön szerzett tudományos fokozatok és diplomák honosításakor be kell nyújtani az Állami Akkreditációs Bizottsághoz*), http://vak.org.ua/docs//documents/inoz_reattestation.pdf (Letöltés ideje: 2012.02.18.)

Nakaz MON N 1171, 25.12. 2007: „Pro zovnyisnye nyezalezsnye ocinyuvannya navcsaljnih doszjahnyeny vipuszknjykov navcsaljnih zaklajyiv szisztemi zahaljnojji szerednyojji oszviti, jaki vijavili bazsannya vsztupiti do viscsih navcsaljnih zaklajyiv u 2008 r.” (*A középiskolákban érettségizettek és felvételizni szándékozók tudásszintjének mérése a független vizsgaközpontokban 2008-ban*), <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0005-08> (Letöltés ideje: 2012. január 20.)

Nakaz MON N 33, 24-01-2008. Pro zatverdzsennya porjadku provedennya zovnyisnyoho nezalezssnyoho ocinyuvannya navcsaljnih doszjahnyeny vipuszknjykov navcsaljnyih zaklajyiv szisztemi zahaljnojji szerednyojji oszviti” (*A független vizsgaközpontban tett tudásszint mérésének rendjéről szóló határozat*), http://osvita.ua/legislation/Ser_osv/2555 (Letöltés ideje: 2012. február 8.)

Nakaz MON N 961, 19.10. 2010. Pro zatverdzsennya Umov prijomu do viscsih navcsaljnyih zaklajyiv Ukrajini, u 2011 r. (*Az Ukrán OTM felsőoktatási 2011-es felvételi eljárásáról szóló rendelete*), <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0999-10/page5> (Letöltés ideje: 2010. november 1.)

Nakaz MON N 833, 26-08.2010 r. Pro zovnyisnye nezalezsnye ocinyuvannya navcsaljnih doszjahnyeny oszib, jaki vsjavili bazsannya vsztupiti do viscsih navcsaljnyih zaklajyiv Ukrajini v 2011 roci (ZNO-2011)” (*A középiskolákban érettségizettek és felvételizni szándékozók tudásszintjének mérése a független vizsgaközpontokban 2011-ben*), http://www.abituriient.in.ua/ua/test_2011_ua/nakaz_833_ua (Letöltés ideje: 2012. január 15.)

Nakaz MON N 461 vad 26.05.2008 r. Pro zatverdzsennya haluzevoji Prohrami polipsennya vivcsennya ukrajinszkojji movi u zahaljnooszvitnyih zakladah z navcsannjam movami nacionalnyih mensin na 2008/2011 roki (*Az ukrán nyelv oktatásának javítását szolgáló ágazati terv jóváhagyásáról a 2008/2011-es évekre*), http://osvita.ua/legislation/Ser_osv/953 (Letöltés ideje: 2012. január 15.)

Nyilatkozat a Magyar Köztársaság és az Ukrán Szovjet Szocialista Köztársaság együttműködésének elveiről a nemzeti kisebbségek jogainak biztosítása területén. Készült Budapest, 1991. május 31. http://www.jogtar.mtaki.hu/data_show.php?doc_id=400 (Letöltés ideje: 2012. február 8.)

Orosz Ildikó–Csernicskó István–Kristofori Olga–Ambrus Pál: *A magyar nyelvű/nyelvi oktatás stratégiai kérdései Kárpátalján*, <http://www.nemzetpolitika.gov.hu/data/files/133843334.pdf>

(Letöltés ideje: 2009. március 10.)

Pereatesztacija i nosztrifikacija, (Honosítás és nosztrifikáció),
http://vak.org.ua/docs//documents/inoz_reattestation.pdf (Letöltés ideje: 2012.02.18.)

Ukrajna Alkotmánya. Elfogadta Ukrajna Legfelsőbb Tanácsának ötödik ülészaka 1996. június 28-án. Kárpáti Kiadó, Ungvár 1997.

Ukrajna Törvénye a nemzetiségi kisebbségekről Ukrajnában. Az Ukrán parlament elfogadta 1992. június 25. http://search.ligazakon.ua/1_doc2.nsf/link1/T249400.html (Letöltés ideje: 2012. február 8.)

Zakon Ukrajinszkoji Ragyanszkoji Szocialiszticsnoji Reszpubliki Pro movi v Ukrajinszkij RSZR (Az Ukrán Szovjet Szocialista Köztársaság törvénye a nyelvekről az USZSZK-ban), 1989. október 28.), <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=8312-11>

(Letöltés ideje: 2012. február 8.)

Zakon Ukrajinszkoji Ragyanszkoji Szocialiszticsnoji Reszpubliki pro oszvitu (Az USZSZK törvénye az oktatásról), Kijev, 1991. május 26. <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?page=1&nreg=1060-12> (Letöltés ideje: 2012. február 8.)

Jegyzetek

[1] Felipe Fernández-Armesto (szerk.) 1995: Európa népei. Budapest, Corvina Kiadó, p. 334.

[2] Felipe Fernández-Armesto (szerk.) 1995: Európa népei. Budapest, Corvina Kiadó, p. 334.

[3] Zakon Ukrajinszkoji Ragyanszkoji Szocialiszticsnoji Reszpubliki Pro movi v Ukrajinszkij RSZR (Az Ukrán Szovjet Szocialista Köztársaság törvénye a nyelvekről az USZSZK-ban), 1989. október 28., <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=8312-11> (Letöltés ideje: 2012. február 8.)

[4] Nyilatkozat a Magyar Köztársaság és az Ukrán Szovjet Szocialista Köztársaság együttműködésének elveiről a nemzeti kisebbségek jogainak biztosítása területén. Készült Budapest, 1991. május 31. http://www.jogtar.mtaki.hu/data_show.php?doc_id=400 (Letöltés ideje: 2012. február 8.)

[5] Lugovij V.I. 1991: Nacijam Ukrajini – nacionaljnu skolu. „Oszvita”, N 87, 1991. november 26.

[6] Deklaracija prav nacionaljnosztvej Ukrajini (Nyilatkozat Ukrajna kisebbségeinek jogairól) 1991. november 1. <http://www.kngu.org/KongrUkr/Zacon/Zacon.htm> (Letöltés ideje: 2012. február 8.)

- [7] Az USZSZK törvénye az oktatásról. Kijev, 1991. május 26. <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?page=1&nreg=1060-12> (Letöltés ideje: 2012. február 8.)
- [8] Ukrajna Törvénye a nemzetiségi kisebbségekről Ukrajnában. Az Ukrán parlament elfogadta 1992. június 25. http://search.ligazakon.ua/1_doc2.nsf/link1/T249400.html (Letöltés ideje: 2012. február 8.)
- [9] Gyerzsavna nacionaljna programa "Oszvita". Ukrajina XXI sztolittya, 1994: 6–7.
- [10] Ukrajna Alkotmánya. Elfogadta Ukrajna Legfelsőbb Tanácsának ötödik ülészsaka 1996. június 28-án. Kárpáti Kiadó, Ungvár, 1997.
- [11] Liszt MON Ukrajini, vid 14.05.97 r. N 1/9-183 Konceptualnyi zaszadi zaddovolennya oszvitnyih zapitiv nacionaljnih mensin v Ukrajini.
- [12] Liszt MON Ukrajini, vid 14.05.97 r. N 1/9-183 Konceptualnyi zaszadi zaddovolennya oszvitnyih zapitiv nacionaljnih mensin v Ukrajini.
- [13] Gyerzsavna nacionalyna programa "Oszvita". Ukrajina XXI sztolittya, 1994.
- [14] Nakaz MON N 1171, 25.12. 2007: „Pro zovnyisnye nyezalezsnye ocinyuvannya navcsaljnih doszjahnyeny vipuszknnyikov navcsaljnih zaklagyiv szisztemi zagaljnoji szerednyoji oszviti, jaki vijavili bazsannya vsztupiti do viscsih navcsaljnih zaklagyiv u 2008 r.”, <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0005-08> (Letöltés ideje: 2012. január 20.)
- [15] Nakaz MON N33, 24-01-2008, Pro zatverdzsennya porjadku provedennya zovnyisnyoho nezszlezssnyoho ocinyuvannya navcsaljnih doszjahnyeny vipuszknnyikov navcsaljnih zaklagyiv szisztemi zahaljnoji szerednyoji oszviti, http://osvita.ua/legislation/Ser_osv/2555 (Letöltés ideje: 2012. február 8.)
- [16] Orosz Ildikó–Csernicskó István–Kristofori Olga–Ambrus Pál: *A magyar nyelvű/nyelvioktatás stratégiai kérdései Kárpátalján*, <http://www.nemzetpolitika.gov.hu/data/files/133843334.pdf> (Letöltés ideje: 2009. március 10.)
- [17] Nakaz MON N 961, 19.10. 2010. Pro zatverdzsennya Umov prijomu dlja viscsih navcsalynih zaklagyiv Ukrajini, u 2011 r. <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0999-10/page5> (Letöltés ideje: 2010. november 1.)
- [18] Nakaz MON N 833, 26-08.2010 r. Pro zovnyisnye nezalezsnye ocinyuvannya navcsaljnih doszjahnyeny oszib, jaki vsjavili bazsannya vsztupiti do viscsih navcsalynih zaklagyiv Ukrajini v 2011 roci (ZNO-2011), http://www.abiturient.in.ua/ua/test_2011_ua/nakaz_833_ua, (Letöltés ideje: 2012. január 15.)
- [19] Magyar diplomáciai siker (*Felvételi anyanyelven a filológiai szakokra*), Kárpátalja, X. évf., 44. (564) szám, 2011. november 4. <http://karpataljalap.net/cikkek/2011-11-04/magyar-diplomaciai-siker.php> (Letöltés ideje: 2012. február 8.)

[20] Nakaz MON mology szportu N 1179, 12.10. 2011. Pro zatverdzsennya Umov prijomu do viscsih navcsaljnih zaklagyiv Ukrajini v 2012 r. http://osvita.ua/legislation/Vishya_osvita/999 (Letöltés ideje: 2012. február 8.)

[21] Nakaz MON mology szportu N 1179, 12.10. 2011. Pro zatverdzsennya Umov prijomu do viscsih navcsaljnih zaklagyiv Ukrajini v 2012 r. http://osvita.ua/legislation/Vishya_osvita/999 (Letöltés ideje: 2012. február 8.)

[22] Nakaz MON N 120 vid 17.02.2004. Pro nazvi, pecsatki, stampi, vsveszki zahaljnoosvzitnyih navcsaljnih zaklagyiv, <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0248-04> (Letöltés ideje: 2012. február 19.)

[23] Nakaz MON N 496 vid 03. 06.2008 r. Pro zatverdzsennya Insztrukciji z vedennya klasznoho zsurnalu ucsnyiv 5-11(12)-h klasziv zahaljnoosvzitnyih navcsaljnih zaklagyiv, http://osvita.ua/legislation/Ser_osv/960 (Letöltés ideje: 2012. január 15.)

[24] Zakon Ukrajini Pro zahaljnu szerednyu osvzitu szo zminami, <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?page=1&nreg=651-14> (Letöltés ideje: 2012. január 15.)

[25] Nakaz MON N 461 vad 26.05.2008 r. Pro zatverdzsennya haluzevoji Pohrami polipsennya vovcsennya ukrajinszkoji movi u zahaljnoosvzitnyih zakladah z navcsannjam movami nacionaljnih mensin na 2008/2011 roki, http://osvita.ua/legislation/Ser_osv/953 (Letöltés ideje: 2012. január 15.)

[26] 14/1999.(II.5.) Korm.rendelet a Magyar Köztársaság Kormánya és Ukrajna Kormánya között a Magyar Köztársaságban és Ukrajnában folytatott tanulmányokat és végzettséget tanúsító okiratok, valamint tudományos fokozatok egyenértékűségének kölcsönös elismeréséről szóló Egyezmény kihirdetéséről, <http://www.oh.gov.hu/ekvivalencia/jogszabalyok/nemzetkozi-szerzodesek> (Letöltés ideje: 2012. február 19.)

[27] Pereatesztacija i nosztrifikacija, http://vak.org.ua/docs//documents/inoz_reattestation.pdf (Letöltés ideje: 2012. február 18.)

[28] Nakaz MON N 559 19.07.2010. Pro zatverdzsennya Pereliku dokumentyiv atesztacijnoji szpravi, scso podjetyszja do VAK Ukajini z pitany pereatesztaciji vcsenoho jakomu priszudzseno naukovej sztupiny v insij gyerzsavi abo nosztrifikaciji diploma pro naukovej sztupiny, vidanoho v insij gyerzsavi, ta vimoh do jiji oformlennya, http://vak.org.ua/docs//documents/inoz_reattestation.pdf (Letöltés ideje: 2012. február 18.)

[29] Orosz Ildikó–Cserniczkó István–Kristofori Olga–Ambrus Pál: *A magyar nyelvű/nyelvi oktatás stratégiai kérdései Kárpátalján*, <http://www.nemzetpolitika.gov.hu/data/files/133843334.pdf> (Letöltés ideje: 2009. március 10.)

OROSZ ILDIKÓ

elnök, II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola, Beregszász

foiskola@kmf.uz.ua

Az Ungvári járási Nagydobronyban, pedagógus családban született. 1977-ben felvételt nyerte az Ungvári Állami Egyetem matematika szakára, ahol 1983-ban kapta meg matematika tanári diplomáját. Tanulmányai alatt a Nagydobronyi Középiskolában dolgozott napközis nevelőként, tanítóként, majd 1982-től matematika tanárként. 1985-ben kinevezték az iskola oktatásért felelős igazgatóhelyettesévé. 1990-ben megválasztották a Nagydobronyi Középiskola igazgatójának. A középiskola igazgatói teendőit 1995-ig látta el.

1995-ben felvételt nyert a Debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem Neveléstudományi Tanszékének „A nevelés és művelődés társadalmi összefüggései ” című doktori programja képzésére. Doktori értekezését 2001-ben védte meg. 1996-tól tanít pedagógiát a Kárpátaljai Magyar Tanárképző Főiskolán. A Főiskola elnöki teendőit 2000-tól kezdve látja el.

Kutatási területe: a kárpátaljai magyar nyelvű/nyelvi oktatás helyzete 1944 után; a kárpátaljai magyarság továbbtanulási esélyei és lehetőségei, karrierkutatások; a szórványok, szórványoktatás és művelődés Kárpátalján; a kisebbségek kisebbsége – magyar ajkú romák oktatási helyzete Kárpátalján.

Tagja több szakmai testületnek (MTA Köztestülete; Kárpátaljai Magyar Felsőoktatási Tanács; Kárpátaljai Magyar Pedagógusszövetség; Kárpátaljai Magyar Ösztöndíjtanács). Szakmai tevékenységét számos kitüntetéssel díjazták, többek között 2004-ben elnyerte az „Ukrajna érdemes oktatási dolgozója” címet, 2005-ben az Információs Társadalomért szakmai éremben részesült. Ugyancsak 2005-ben kapta meg az MTA Arany János emlékérmét. 2010-ben a Pro Minoritate Alapítvány Lőrincz Csaba díját vehette át, s ugyanebben az évben részesült A Magyar Köztársasági Érdemrend Tiszti keresztje kitüntetésben.